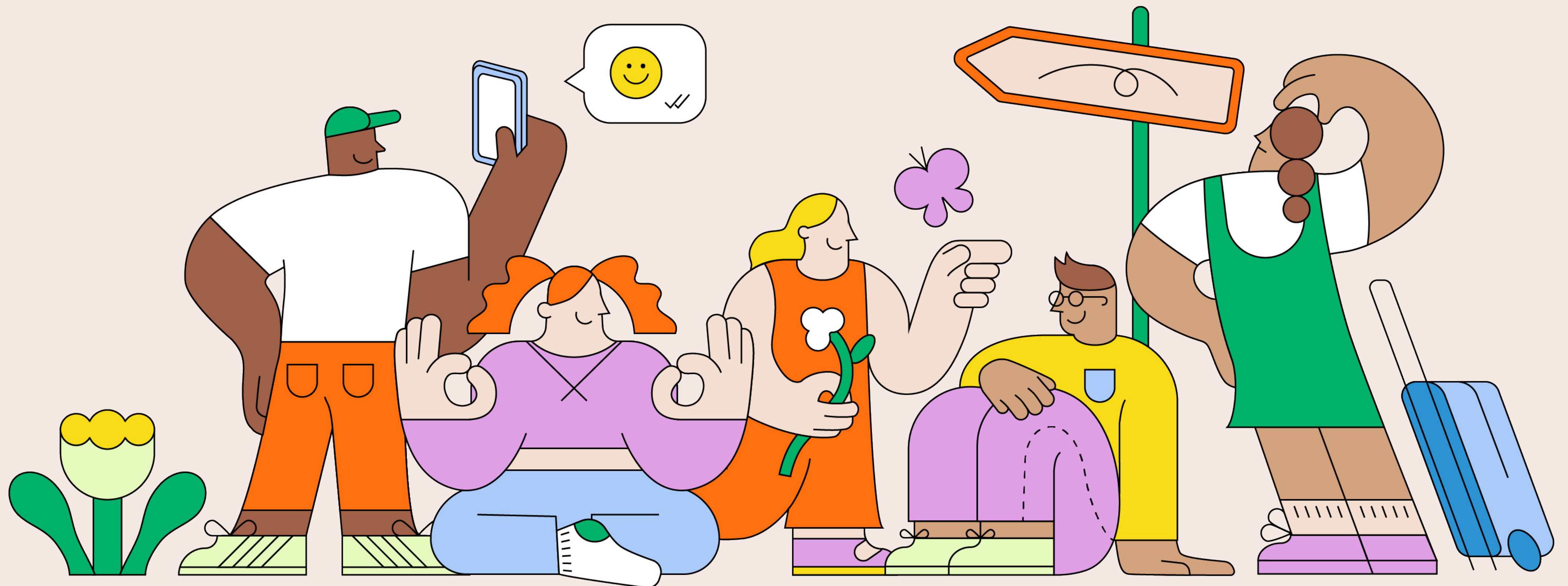

Pla d'atenció en els serveis d'acolliment residencial

Col·laboració

Caballero Martínez, Jose – Fundación Diagrama

Fernández Font, Margarita – Fundación Diagrama

Ferrer Núñez, Joan – FEIAB

Genovart Fornés, Xesca – Fundación Aldaba

López Rodríguez, Tamara – Fundación Diagrama

Pulido Sancho, Susana – Fundación Amaranta

Romero Sánchez, Maria – Fundación SAMU

Velázquez González, Antonia – Llars El Temple – Comunitat terciàries

Vives Jusgen, Linda – Associació AMADIBA

Zahinos Rozalén, Alejandro – Llars El Temple – Comunitat terciàries

IMAS – Equip tècnic

Majoral Castillo, Mar

Martí Llorca, María Luisa

Maura Jaume, Maria Victòria

Presentació

Els serveis d'acolliment residencial de Mallorca, sota la Direcció Insular de Centres i Programes d'Atenció Integral a la Infància i Adolescència de l'IMAS, donen resposta a les necessitats dels nins, nines i adolescents (d'ara endavant NNA) que es troben sota una mesura jurídica de protecció i no poden ser atesos per una família.

Que un NNA es trobi sota una mesura de protecció implica que ha sofert una situació de violència de la qual l'han hagut de protegir. El reconeixement del fet que els seus drets han estat vulnerats i que no disposa de la capacitat suficient per protegir-se defineix fonamentalment la intervenció.

L'acolliment residencial és, segons la Llei, una mesura subsidiària. Un NNA que es troba en acolliment residencial ha passat per una situació de vulneració dels seus drets, ha estat separat del seu nucli de convivència i no ha trobat resposta protectora en un acolliment familiar.

Aquest context de vulnerabilitat fa que, necessàriament, l'objectiu primer de l'acolliment residencial sigui aconseguir que cada NNA se senti segur, que pugui confiar en les noves persones adultes que conviuen amb ells. Aquesta seguretat constitueix la base sobre la qual es poden implementar les intervencions educatives des de la quotidianitat.

No existeix un servei d'acolliment residencial vàlid per a totes les persones. Les necessitats dels NNA són molt diverses i això ha implicat una especialització de la xarxa de serveis d'acolliment residencial; però hi ha elements compartits per tots i cada un dels serveis:

Presentació

- La seguretat.
- La cobertura de necessitats.
- La mirada a cada NNA des de l'acceptació.
- El respecte i la promoció dels drets dels NNA.
- L'especialització de l'acolliment residencial com a context segur i reparador.

L'aposta per la qualitat es construí primer amb l'aprovació del *Reglament pel qual s'estableix el règim jurídic dels serveis d'acolliment residencial per a persones menors d'edat a Mallorca de l'IMAS* (BOIB núm. 81, de 19 de juny de 2021) i les acreditacions posteriors dels serveis per poder iniciar processos de concertació que garanteixin tant la qualitat com l'estabilitat en la prestació dels serveis.

Presentam el Pla d'Acolliment Residencial a Mallorca (PARMA), que té com a repte l'establiment dels objectius compartits que s'assoliran en els propers quatre anys. Uns objectius i unes actuacions concretes i treballades de manera participativa pels NNA que resideixen en els diferents serveis de Mallorca, per les persones professionals i per les entitats que fan possible el manteniment d'una xarxa residencial de qualitat. La formació a les persones professionals i als NNA, el coneixement compartit, les intervencions basades en l'evidència i la revisió continuada de la intervenció i la gestió formen part del Pla d'Acolliment Residencial a Mallorca (PARMA) 2024-2028.

Índex

1	Introducció Pàg. 6	
2	Objectiu Pàg. 7	
3	Eixos del Pla Pàg. 8	(3.1) Entorn segur (3.2) Intervenció familiar (3.3) Emancipació i transició a la vida adulta (3.4) Salut mental (3.5) Tecnologia de les relacions, informació i comunicació (TRIC)
4	Serveis d'Acolliment Residencial a Mallorca Pàg. 34	
5	Referències Pàg. 36	

1. Introducció

Els serveis d'acolliment residencial, apostam per aconseguir que cada NNA se senti acollit en un entorn amigable, càlid i segur. Una mirada per a cada NNA des de l'acceptació, el respecte i la promoció dels drets de la infància i l'adolescència.

L'octubre de 2022 es van fer les Jornades d'Acolliment Residencial en les quals participaren professionals de tots els serveis i infants i adolescents acollits.

Fruit d'aquest treball participatiu, es van extreure els eixos que organitzen els objectius del PARMA.

Els eixos són:

- Entorn segur
- Intervenció familiar
- Emancipació i transició a la vida adulta
- Salut mental
- Tecnologia de les relacions, la informació i comunicació (TRIC)

Com a reflex de la participació d'infants i adolescents, trobareu a l'inici de cada eix una manifestació literal feta per elles i ells.

2. Objectiu

L'objectiu del PARMA és establir un model compartit d'intervenció per tots els serveis d'acolliment residencial. Establir les fites a assolir en els propers 4 anys i implementar de manera garantida el desenvolupament de la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència front a la violència (LOPVI).

El PARMA posa en valor els aprenentatges de les Jornades i l'experiència acumulada i estableix un camí compartit per a tots els serveis d'acolliment residencial de Mallorca, amb el focus en què cada NNA pugui viure en un entorn segur quan és acollit en un servei residencial.

3. Eixos del Pla

(3.1) Entorn segur

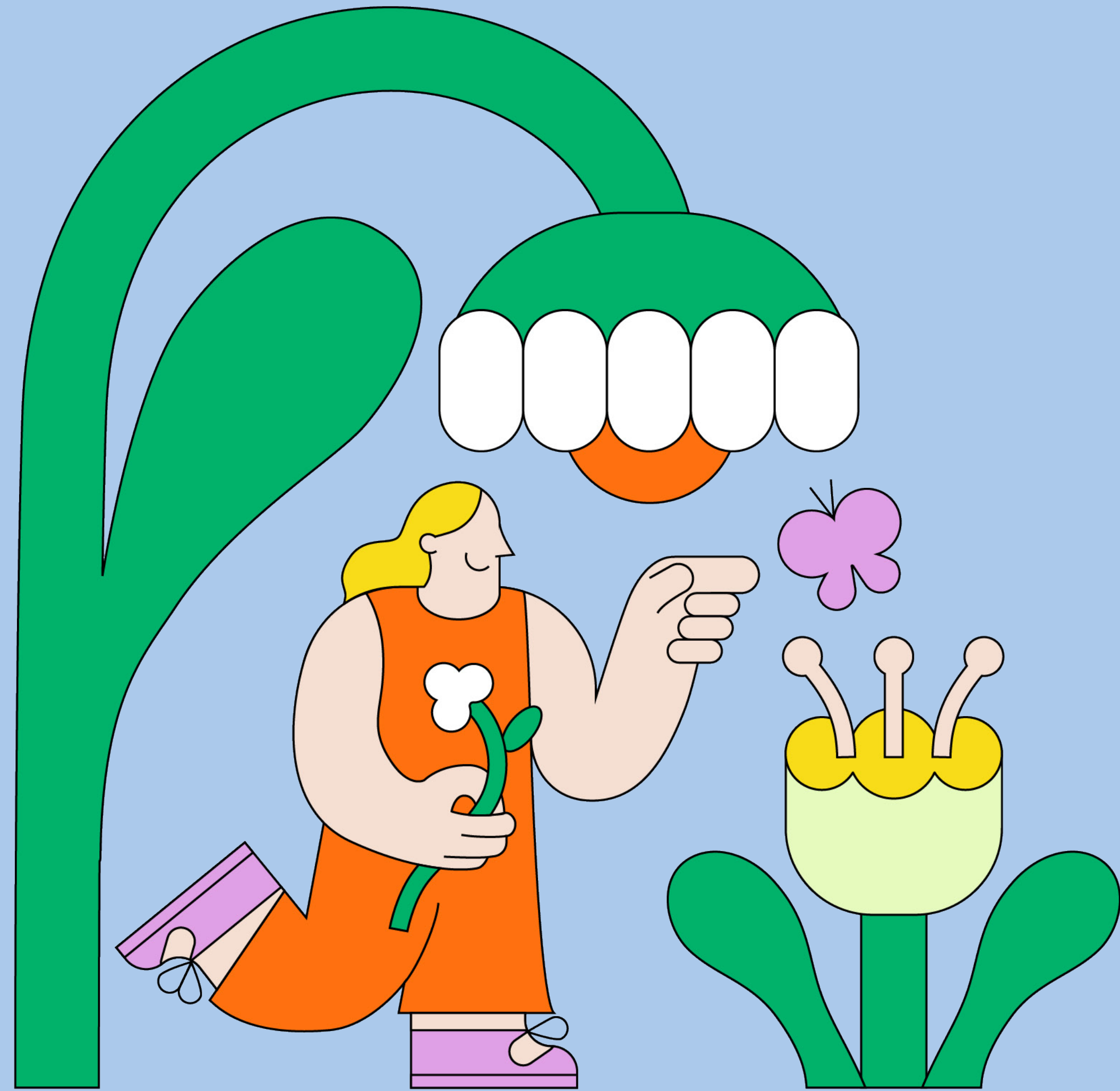
(3.2) Intervenció familiar

(3.3) Emancipació i transició
a la vida adulta

(3.4) Salut mental

(3.5) Tecnologia de les relacions,
informació i comunicació (TRIC)

(3.1) Entorn segur

S'entén per entorn segur segons la LOPIVI «aquell que respecti els drets dels NNA i promogui un ambient protector físic, psicològic i socials, inclòs l'entorn digital» i on els NNA estiguin lliures de situacions de violència.

- **Bon tracte:** relacionar-se amb els NNA des de l'empatia, l'escolta activa, la tolerància, sense perjudicis ni judicis per garantir la igualtat.
- **Respondre les necessitats i els interessos** de cada NNA, garantint els seus drets.
- **Prevenir qualsevol tipus de violència** dins les llars o els serveis d'acolliment residencial.

«Les persones professionals han de saber que cada persona ha de tenir un tracte, segons la seva sensibilitat.» (16 anys)

«Volem disposar de més espais de privacitat, comoditat i confiança.» (15 anys)

«Volem que no pugui entrar un estrany a la casa, que hi hagi vigilància.» (8 anys)

Objectius específics

1. Formació en entorn segur

Oferir formació a tots els serveis d'acolliment residencial (AR) sobre el concepte d'entorn segur.

2. Formació en CNV

Oferir formació a tots les persones professionals de l'acolliment residencial en comunicació no violenta (CNV).

3. Seguiment del protocol

Fer el seguiment de la implementació del Protocol d'actuació en els serveis d'acolliment residencial, garantint la protecció integral de l'infant o adolescent, tenint en compte com a principi general l'interès superior. I evitar qualsevol tipus de violència mitjançant la prevenció, detecció, actuació, registre de les incidències i exemples d'indicadors de compliment de protocol.

4. Revisar els procediments

Revisar els procediments dels serveis d'acolliment residencial d'acord amb el protocol d'entorn segur.

Actuació

Temporalitat

Indicador

1. Cursos de formació contínua mixta (en línia i presencial) sobre LOPIVI i entorn segur a l'acolliment residencial (Formació oberta de l'IMAS).

Prioritat de l'accés als referents de benestar infantil.

Un curs per semestre. 2024-2028.

- Fet/No fet.
- Valoració del curs.

2. Curs de CNV dirigit al personal tècnic del servei d'acolliment residencial.

Segon semestre de cada any.

- Fet/No fet.
- Valoració del curs.

3. Reunions mensuals amb incorporació de cada una de les tipologies d'AR per al seguiment de la implementació del protocol.

Cada mes, a partir de l'aprovació del PARMA, finalitza el novembre de 2024.

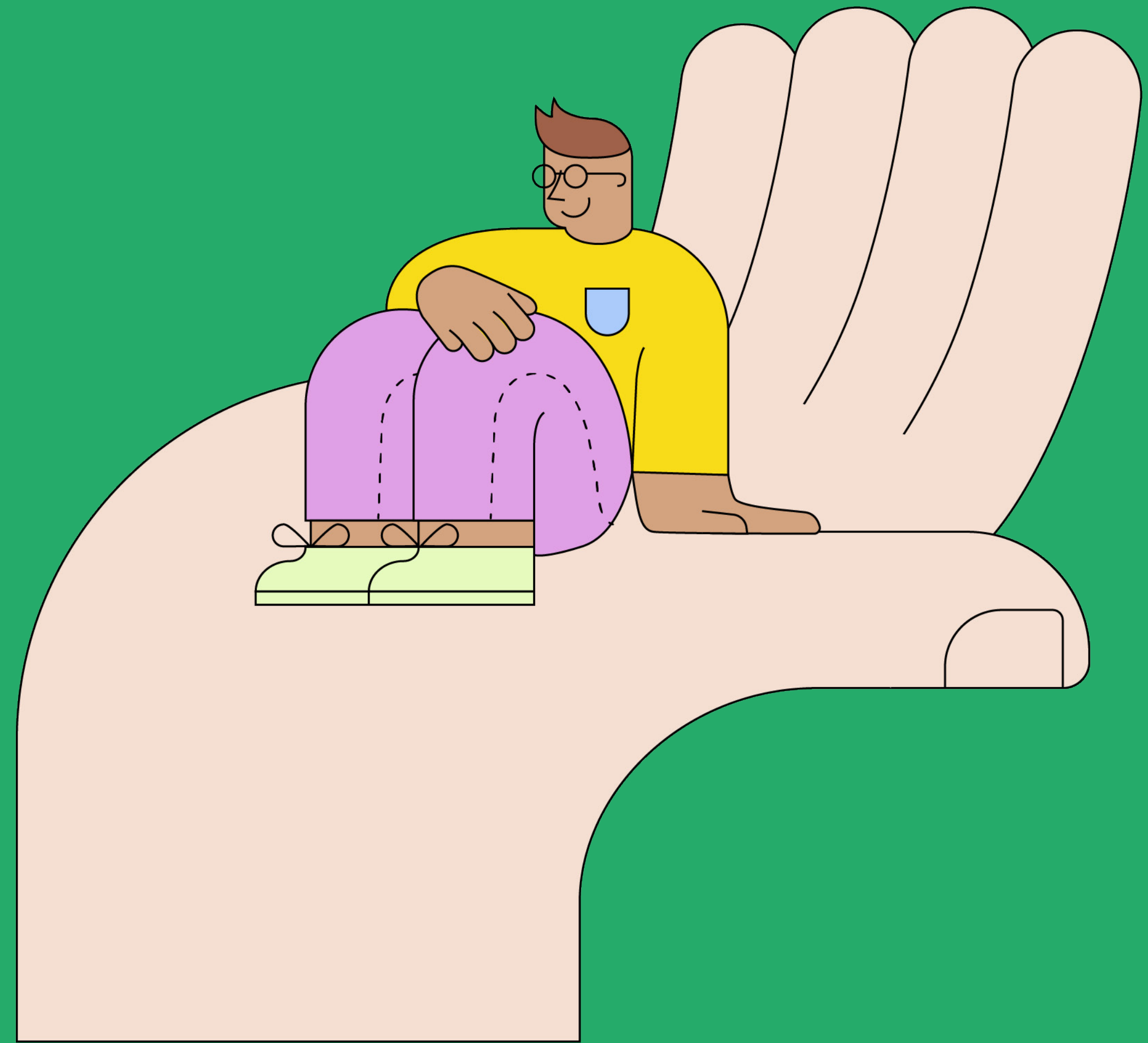
Hi ha un protocol de Mallorca que incorpora LOPIVI de manera explícita.

4. Redacció de cada procediment amb la incorporació del protocol.

Setembre-novembre de 2024.

Hi ha nous documents de procediment que incorporen el protocol i són publicats.

(3.2) Intervenció familiar

Els drets a la infància i l'adolescència que són ateses a serveis d'acolliment residencial tracten específicament de «mantenir relacions amb els seus familiars i persones significatives, sempre que això no sigui contrari al seu interès, i rebre visites en el centre o en altres llocs que es determinen en cada cas».

Per aquest motiu, des dels serveis d'acolliment residencial s'afavoreix, sempre que sigui possible, fer sortides amb les famílies i persones significatives. En cas que això no sigui viable, tots els serveis han de disposar d'un espai perquè les NNA puguin rebre les visites dels seus familiars.

Les famílies, d'una manera o d'una altra, sempre estan presents en les vides dels NNA. Per aquest motiu, és important la relació que s'estableix entre les persones professionals i les famílies.

«No forçar a parlar amb la família, respectar el temps de cada xaval.» (16 anys)

«Més reunions amb les famílies, convidar-les a sopar.» (17 anys)

«Si la família no pot venir, que una educadora els demani com estan i què necessiten.» (7 anys)

Objectius específics

1. Criança positiva

Sensibilitzar sobre la criança positiva.

2. Accés a programes

Facilitar l'accés a programes de competències d'educació i de criança, segons el nivell de risc suportat.

3. Parentalitat positiva

Facilitar l'adaptació del programa de parentalitat positiva a les diferents tipologies d'AR.

Actuació

Temporalitat

Indicador

1. Formació de persones formadores en criança positiva.

Una convocatòria anual de formació.

Nombre de personal que fa el curs de formació de persones formadores. S'arriba al 100 % dels serveis d'acolliment residencial al finalitzar el Pla.

2. Segon nivell de formació en criança positiva als equips d'AR.

Setembre de cada any.

Nombre d'equips i de personal que reben la formació. S'arriba al 80% del personal al finalitzar el Pla.

3. Elaborar un banc de recursos per a les famílies, respecte a les competències d'educació i de criança.
Exemple: <https://familiasenpositivo.org/documentacion/>

Primer semestre de 2024.

Hi ha una web associada a la Direcció Insular de Centres/IMAS de recursos que es manté actualitzada.

4. Implementació d'un programa de competències parentals en AR bàsic i AR d'adolescents embarassades i/o amb infants al seu càrrec.

Actualització primer semestre de cada any:

2024-2025

2025-2026

2026-2027

2027-2028

Implementació en AR:

EI 25%

EI 50%

EI 75%

EI 100%

Actuació

Temporalitat

Indicador

5. Implementació d'un programa de competències parentals en AR d'Acció Educativa Especial (AEE).

Curs

AEE implementen:

2025-2026

EI 33 %

2026-2027

EI 66 %

2027-2028

100 %

6. S'elabora i implementa un programa específic, dirigit a les famílies dels NNA que es troben en AR especial per infància migrada.

Primer trimestre de 2025.
Implementació en el curs 2025-2026.

Els AR especials d'infància migrada, implementen un programa específic familiars.

(3.3) Emancipació i transició a la vida adulta

Des del punt de vista del dret civil, emancipar-se suposa la sortida de la pàtria potestat, sia per disposició de la Llei sia per voluntat del seu titular.

Es defineix l'emancipació com l'estat civil de la persona, intermedi entre la majoritat i la minoritat, caracteritzat per l'extinció de la pàtria potestat i l'atorgament a la persona menor d'edat d'una capacitat d'obrar semblant a la que gaudeix la persona major d'edat.

La transició a la vida adulta es caracteritza, entre altres aspectes, per l'abandó de la llar.

A Espanya, l'edat d'emancipació dels i de les joves s'ha anat retardant a conseqüència de factors culturals i socioeconòmics, les dificultats d'accés a l'ocupació i la qualitat d'aquesta, la major durada de l'etapa formativa, la reducció de la capacitat adquisitiva o el cost elevat i les restriccions d'accés a l'habitatge. El Consell de la Joventut d'Espanya va publicar a l'Observatori de l'Emancipació l'agost de 2023 que l'edat d'emancipació se situava en els 30,3 anys d'edat.

«M'agrada el pla que sis mesos abans dels 18 anys puguis ser autònom pràcticament al 100% amb la seva ajuda.» (17 anys)

«Que joves ja emancipats ens expliquin com ha estat el procés.» (17 anys)

«Necessitam que es faci un treball intensiu per ajudar-nos a trobar feina.» (16 anys)

«Que ens ajudin a arreglar la nostra documentació.» (17 anys, estranger no acompanyat)

Veim la gran diferència que es troba una persona adolescent-jove que viu en acolliment residencial respecte a una persona adolescent-jove integrada en família.

En el cas de l'acolliment residencial, la «transició a la vida adulta» ve determinada per l'emancipació en termes de dret civil. No ve determinada per la maduresa assolida sinó per l'edat biològica: els 18 anys. Aquesta edat marca la finalització de la mesura jurídica de protecció i «jurídicament» el pas a l'adulthood.

Les persones adolescents que arriben als 18 anys en el context residencial han de ser preparades de manera molt específica per atendre les responsabilitats de la vida adulta. Aquesta preparació implica donar suport intensiu per definir projectes vitals, la formació, la capacitació professional o la inserció laboral; establir les prioritats i objectius de futur per treballar el pas cap a l'edat adulta i, en la major part de les persones, sostenir l'angoixa d'un procés que no es correspon amb la maduresa personal de la majoria de les persones de 18 anys, ni amb l'existència de recursos suficients per sostenir aquesta transició.

Objectius específics

1. Capacitar adolescents

Capacitar les persones adolescents amb habilitats acadèmiques i laborals.

2. Autonomia

Educar en competències d'autonomia per a la vida quotidiana.

3. Formar professionals

Formar les persones professionals per a l'acompanyament emocional del procés d'emancipació.

4. Inclusió en la comunitat

Respondre al repte de l'emancipació dels i de les joves migrades i promoure'n de manera específica la inclusió en la comunitat.

5. Escoltar els i les joves

Escoltar els i les joves i transmetre'n les necessitats, per afrontar la transició a la vida adulta amb menys factors de risc dels que ja han de sostenir.

Actuació

Temporalitat

Indicador

1. Creació d'un programa per al seguiment de l'èxit acadèmic i laboral en AR.	Curs 2024-2025.	Hi ha una professional en AR que redacta el programa i l'implementa i fa el seguiment de l'èxit acadèmic i laboral dels adolescents.
2. En tots els AR, es reserven activitats de la vida quotidiana per educar en autonomia a les persones adolescents (compra, cuina, neteja...).	Continu.	La planificació setmanal dels AR inclou temps i espais per a l'educació en autonomia. S'arriba al 80% del personal al finalitzar el Pla.
3. Implementació d'un programa no residencial d'acompanyament a l'emancipació.	Segon semestre de 2024.	Hi ha una contractació de programa no residencial d'acompanyament a l'emancipació 2024-2027.
4. Formació per a les persones professionals, en CNV i acompanyament emocional.	Segon semestre de 2024 i segon semestre de cada any.	<ul style="list-style-type: none">• Fet/No fet.• Valoració del curs.
5. Incorporació de professionals de la mediació intercultural en el programa d'acompanyament a l'emancipació.	Segon semestre de 2024.	Fet/No fet.

Actuació

Temporalitat

Indicador

6. Jornades interculturals organitzades per les persones adolescents migrades, obertes a la comunitat per facilitar la sensibilització.

Anual: Dia Mundial de la Diversitat Cultural per al Diàleg i Desenvolupament (21 de maig).

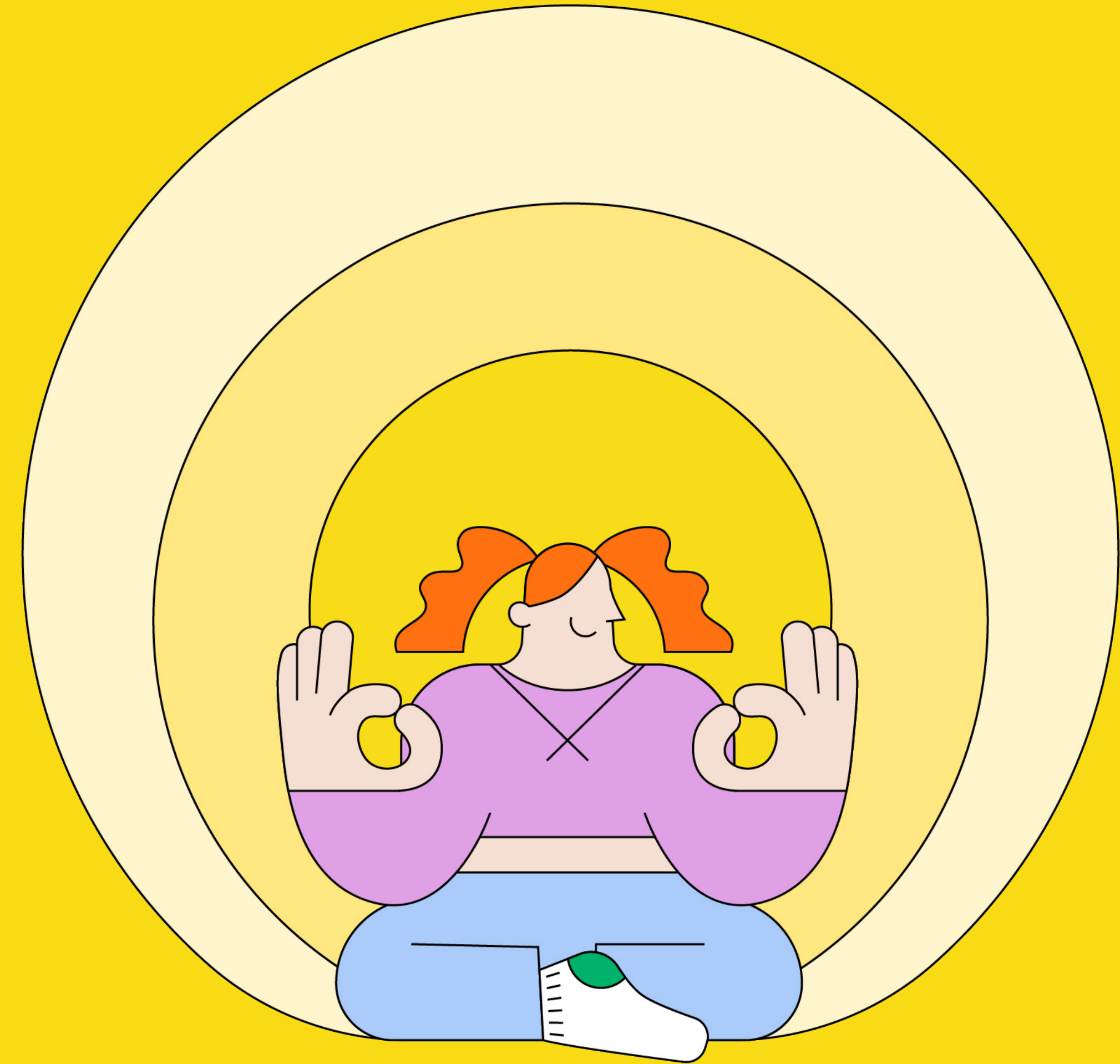
- Fet/No fet.
- Avaluació de la Jornada.

7. Es tracta el tema de la transició a la vida adulta en el Consell de participació i es traslladen les propostes a les administracions competents.

Penúltima sessió de cada curs escolar.

Actes i acords traslladat.

(3.4) Salut mental

La salut mental és un estat d'equilibri emocional, cognitiu i conductual que permet a la persona desenvolupar-se de manera responsable en el seu entorn familiar, social i laboral, així com gaudir de benestar i qualitat de vida. Per atendre persones amb malalties de salut mental hem de proporcionar una llar amb un entorn segur, que es caracteritzi pel bon tracte, promoure un estil de vida saludable i facilitar l'acompanyament adequat per a la vida adulta.

L'atenció a la salut mental es un repte ja plantejat al Pla de l'Atenció i els Drets de la Infància i l'Adolescència de Mallorca (PADIAM), que defineix dit repte com : «Promoure i defensar la salut emocional i mental de la infància i l'adolescència en els diferents contextos del seu desenvolupament». Aquest repte és recollit tant pels infants i adolescents atesos als serveis d'acolliment residencial com pels equips que hi treballen.

«Les visites amb la psicòloga van bé, és un espai on desfogar-se.» (15 anys)

«Podríem tenir sales de relaxació a tots els centres.» (Consell de la Infància i l'Adolescència en sessió plenària)

«Podrien fer-se tallers, un al mes, sobre salut mental.» (15 anys)

Objectius específics

1. Formar professionals

Formar en salut mental infantojuvenil les persones professionals d'AR.

2. Treball interadministratiu

Millorar el treball interadministratiu en l'atenció amb els NNA amb problemes de salut mental.

3. Intervenció professional

Reforçar la intervenció de les persones professionals de la psicologia en el AR i el seu rol en la xarxa d'atenció a la salut.

4. Implementar protocol

Implementar un protocol d'atenció a la salut mental i prevenció de la conducta autolítica en AR.

Actuació

Temporalitat

Indicador

1. Jornada sobre salut mental a l'AR.

Segon semestre de 2024.

Avaluació de la jornada (indicadors d'avaluació de l'acció formativa).

2. Cursos d'actualització en salut mental dirigit a AR.

Curs cada any, des de 2025 fins a 2028.

% participació i avaluació de cada curs.

3. El servei d'AR de l'IMAS designa una figura de coordinació en salut mental.

Segon semestre de 2024.

- Designada sí/no.
- Protocols COSME fets.

4. Reunions quadrimestrals amb IBSMIA.

A partir del segon quadrimestre de 2024.

- Reunions fetes.
- Avaluació interadministrativa de la coordinació.
- Reunions fetes / temes tractats / acords.

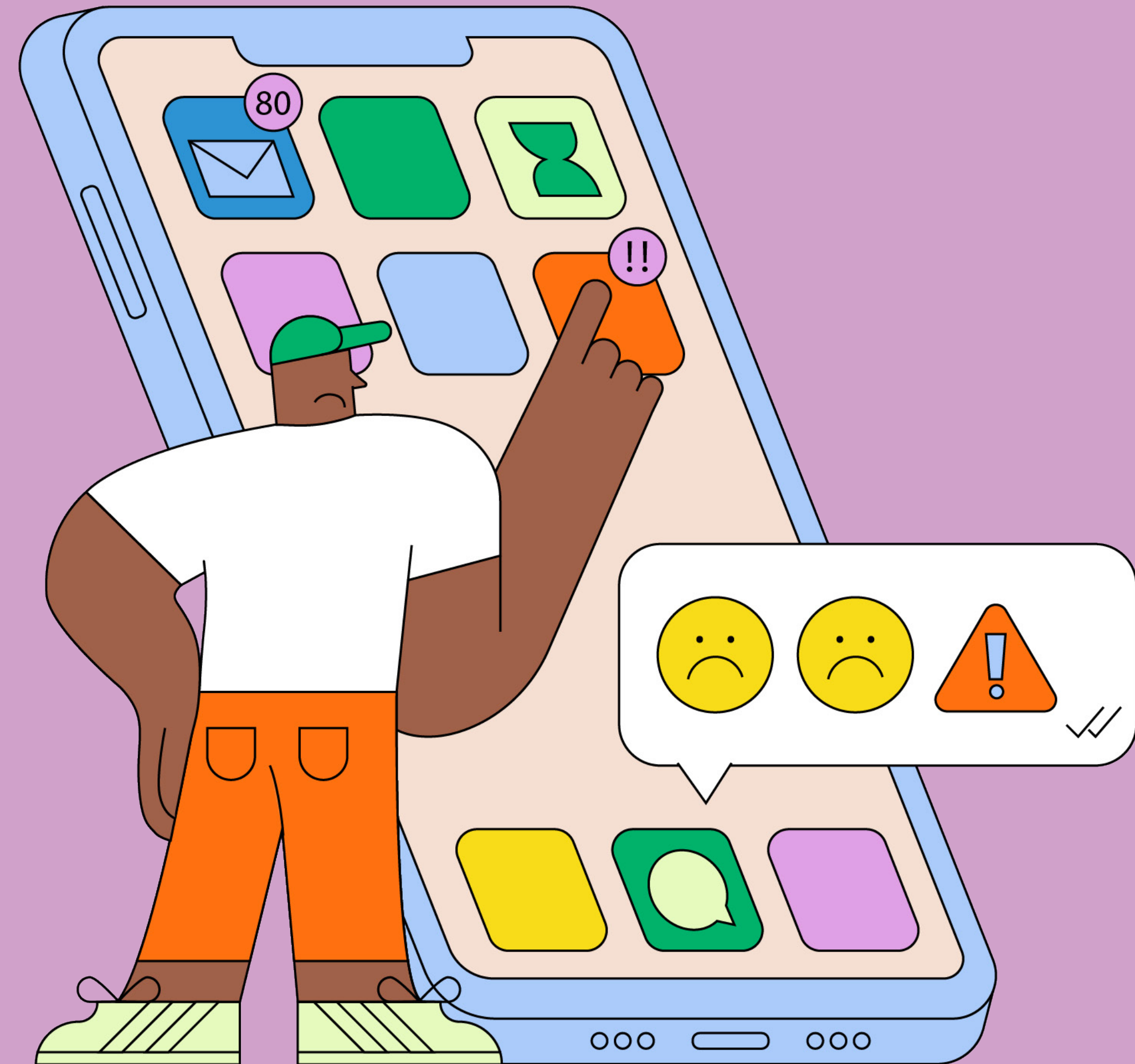
Actuació

Temporalitat

Indicador

5. Reunions del PADIAM per proposar millores en la promoció i l'atenció a la salut mental.	Reunions de PADIAM (semestrals).	Acta de les reunions: temes tractats / acords assolits.
6. Publicació de la Guia d'intervenció des de la psicologia a l'AR.	1r trimestre de 2025.	<ul style="list-style-type: none">• Fet/No fet.• Presentació de la Guia de manera conjunta amb el Col·legi de Psicologia de les Illes Balears.
7. Publicació de la Guia i protocols de promoció de salut mental, prevenció i primera atenció als problemes de salut mental en AR.	Dia de la Infància 2024.	<ul style="list-style-type: none">• Fet/No fet.• Seguiment: % d'aplicació dels protocols en un número N de casos estudiats.• Qüestionari d'avaluació respost per professionals i pel Consell de la Infància i l'Adolescència de l'IMAS.

(3.4) Tecnologia de les relacions, informació i comunicació (TRIC)

Es fa necessari construir un entorn digital segur, saludable i equitatiu, i aquesta necessitat és compartida per famílies, professionals, institucions i NNA.

«El primer és que l'adult s'hauria d'informar de com van les tecnologies i després tenir un control dels infants a les xarxes.» (14 anys)

«S'hauria d'informar fent tallers i que no hi hagi tant de cachondeo amb les fotos a les xarxes, perquè és seriós el tema.» (15 anys)

«Crec que la gent que no està a un centre té més habilitats amb la tecnologia que nosaltres.» (10 anys)

Objectius específics

1. Eines per prevenir

Facilitar a les persones professionals els coneixements i les eines necessàries per prevenir i atendre els problemes que sorgeixen relacionats amb la seguretat en Internet dels NNA en els serveis de protecció de la infància i l'adolescència.

2. Capacitar els NNA

Capacitar els NNA a fer un ús de les TRIC de manera segura i responsable.

3. Bretxa digital

Reduir la bretxa digital.

Actuació

Temporalitat

Indicador

1. Formació als serveis d'AR sobre la Guia d'ús segur i responsable d'internet per a professionals de serveis de protecció de la infància de l'Institut Nacional de Ciberseguretat i Observatori de la Infància de l'Estat.	Segon trimestre.	El % de serveis que hi participen en la formació.
2. Incorporació del protocol d'entorn segur amb perspectiva digital.	Durant tot el PARMA.	Fet/No fet.
3. Creació d'una comissió de persones expertes per assessorar sobre el bon ús de les TRIC.	Quart trimestre de 2024.	Reunions trimestral.
4. Disseny i implementació d'un programa de cibermentors i cibermentores en AR, incorporant les aportacions dels Consells de participació infantil sobre les TRIC.	Inici curs 2025-2026 – Anual.	Formació dels cibermentors i cibermentores (2 per cada un dels serveis d'acolliment residencial).

Actuació

Temporalitat

Indicador

5. Formació contínua en els serveis d'AR dirigida als NNA.

Inici any 2026 – Anual.

Formació anual.

6. Compra de dispositius i accés gratuït a i a Internet, de manera segura, en acolliment residencial.

Darrer trimestre de 2025

El 25 % de serveis augmenten dispositius.

Darrer trimestre de 2026

El 50 % de serveis augmenten dispositius.

Darrer trimestre de 2027

El 75 % de serveis augmenten dispositius.

Darrer trimestre de 2028

El 100 % de serveis augmenten dispositius.

4. Serveis d'Acolliment Residencial a Mallorca

El Reglament pel qual s'estableix el règim jurídic dels serveis d'acolliment residencial per a persones menors d'edat a Mallorca, de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials recull la classificació dels serveis, segons el programa d'atenció residencial.

- **Servei de primera acollida i diagnòstic** per atendre els NNA té la funció de proporcionar atenció immediata i transitòria de caràcter integral NNA que han de sortir del seu nucli familiar de manera urgent.
- **Servei d'acolliment residencial bàsic** per atendre NNA proporcionant una llar que permeti un desenvolupament integral, tenint en compte les característiques de cada NNA i les seves necessitats.
- **Servei d'acolliment residencial especial per a adolescents embarassades o amb fills o filles al seu càrrec** per atendre els nadons i les seves mares, que tindran el suport per tenir cura dels seus infants i d'elles mateixes.
- **Servei d'acolliment residencial d'acció educativa especial:**
 - **D'alta intensitat educativa** per atendre les necessitats dels NNA que presenten una disfunció emocional, conductual o de conductes addictives amb l'atenció de professionals especialitzats que treballaran de manera individual les mancances dels NNA.
 - **Diversitat funcional** per atendre NNA amb discapacitats reconegudes siguin físiques, sensorials i/o psíquiques.

- **Servei d'acolliment residencial especial per a NNA estrangers no acompanyats** per atendre els NNA que arriben a l'illa sense tenir cap persona adulta responsable que se'n faci càrrec.
- **Servei d'acolliment residencial de protecció específic per a adolescents que pateixen problemes de conducta** atenent les necessitats específiques que han produït les alteracions de conducta amb el suport de professionals, garantint el desenvolupament emocional i psicosocial per superar els comportaments disruptius.

Actualment hi ha 13 entitats que presten el serveis de diferents tipologies d'acolliment residencial en 30 centres i 5 centres de gestió directa que inclouen la gestió de manera exclusiva dels serveis de primera acollida i diagnòstic.

5. Referències

Normativa

Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears. BOIB núm.26, 28 de febrer de 2019.

Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència front a la violència. BOE núm. 134, 15 de juny de 2021.

Reglament pel qual s'estableix el règim jurídic dels serveis d'acolliment residencial per a persones menors d'edat a Mallorca de l'Institut Mallorquí d'Assumptes Socials (IMAS) BOIB núm. 81, 19 de juny de 2021

Bibliografia

Felipe Lecannelier (2016) *A.M.A.R. Hacia un cuidado respetuoso de apego en la infancia*. Ediciones B Chile, SA.

Grup de formació de MAV (2018) *Manual del Sistema d'entorn segur. Protecció de Menors i Adults en situació de vulnerabilitat (MAV)*, en les Obres de la Companyia de Jesús de la Província d'Espanya. https://entornoseguro.org/wp-content/uploads/2022/04/Manual-entorno-seguro_final.pdf

INCIBE- Instituto nacional de ciberseguridad - Is4K Internet segura FORKIDS: Guia de uso seguro y responsable de Internet para profesionales de servicios de protección a la infancia.

Jorge F. Del Valle y otros, (2012) *EQUAR: Estándares de calidad en acogimiento residencial*. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e igualdad.

Pepa Horno Goicoechea y otros (2023) *Proyecto marco de acogimiento residencial*. Instituto Asturiano para la Atención Integral de la Infancia y Adolescencia y UNICEF España.

UNICEF COMITÉ ESPAÑOL(2017) *Un lugar donde quedarse*. Recuperat: https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Res_Ejecutivo_acogida_NOVt2017.pdf

UNICEF COMITÉ ESPAÑOL(2017) *El acogimiento como oportunidad de vida. Referentes de buena práctica y recomendaciones para una atención idónea a niños, niñas y adolescentes en acogimiento familiar y residencial*. Recuperat: <https://www.unicef.es/publicacion/el-acogimiento-como-oportunidad-de-vida>.

UNICEF ESPAÑA (2021) *Ver para proteger. Claves para comprender la violencia contra niños, niñas y adolescentes y para desarrollar medidas de protección eficaces*. Recuperat: https://www.observatoriodelainfancia.es/oia/esp/documentos_ficha.aspx?id=7872